

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol.5 1/2016

© Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2016/6/kallionsivu_idealized.pdf**Symposiumraportti: ”Idealized deaths” Jyväskylässä 11.-12.2.2016****Mikko Kallionsivu**

Tampereen yliopisto

Kansainvälinen symposium ”Idealized deaths” käynnistyi vaarallisissa merkeissä Jyväskylässä torstaina 11. päivä helmikuuta. Kelit eivät nimittäin suosineet tutkijoita sen enempää kuin muitakaan kulkijoita. Koko kaupunki oli jäisen iljanteen vallassa. Samalla lämpötila pysytteli tiukasti nollan yläpuolella, mikä tarkoitti, että sula vesi juoksi jalkakäytäviä peittävän jääkuoren päällä. Tavallaan juuri symposiumin aihe, kuolema, vaani kaikkialla tapaturmien muodossa. Tosin ei välttämättä idealisoiduissa muodoissaan – toisin kuin historian ja etnologian laitoksen punaisten tiiliseinien turvallisissa suojissa.

Itse liukastelin paikalle kaksipäiväiseen tapahtumaan torstaina hyvissä ajoin päästäkseni kuuntelemaan keynote-puhujien avauksen. Historian ja etnologian laitos sijaitsee Seminaarimäen kampuksella, joten paikalle saapuminen ei ollut ongelmatonta loivan ylämäen vuoksi. Selviydyin kuitenkin Historica-rakennukseen haavereitta, ylämäkeen sinnikkäästi puskien. Pian pienehkö luentosali täyttyi muista kuuntelijoista ja osallistujista, jotka hekin näyttivät varsin ehjiltä.

Alun perin keynote-luentoja oli ohjelmassa kaksi. Toinen pääpuhujista, professori Honkasalo, joutui kuitenkin perumaan osallistumisensa viime hetkellä. Toinen pääpuhujista, tohtori Paul Middleton Chesterin yliopistosta Iso-Britanniasta, piti kuitenkin hyvin mielenkiintoisen esitelmän. ”Making Martyrs in Judaism, Christianity, and Islam” sisälsi tuhdin paketin nykypäivän marttyyritietoutta ja marttyyriyden nykykäsitysten historiaa. Teologina hän vertaili suvereenisti eri aikojen marttyyrikäsityksiä abrahamilaisissa uskonnoissa ja kytki ne myös politiikan jatkumoon. Idealisoitujen kuolemien yhteydessä aloitusluento ei olisi voinut olla osuvampi. Tohtori Middleton itse pelkäsi oman skottimurteensa olevan liian paksua suomalaiselle kuulijakunnalle. Hän kuitenkin osoittautui hyväksi puhujaksi myös ulosantinsa puolesta. Yleisö kuunteli innostuneena ja ymmärtämisen kanssa ei ilmennyt ongelmia.

Keynote-luento ei ollut vain seminaarin osallistujille, vaan se oli avoin kenelle tahansa. Koko tapahtuma oli lisäksi avoin historian ja etnologian laitoksen opiskelijoille sekä henkilökunnalle. Symposiumiin osallistui lopulta kourallinen aiheesta kiinnostuneita ja tunnelma oli varsin intiimi. Yksikään osallistujista ei päässyt piileskelemään takapenkissä täysin huomaamattomana. Eikä tämä ollut millään tapaa huono asia. En äkkiseltään muista parempaa keskusteluilmapiiriä vastaaviin tapahtumiin osallistuvien välillä.

Esitelmät, etunenässä tietysti Middletonin luento, kirvoittivat paljon puheenvuoroja ja jatkokeskustelua. Paikalla oli monen tieteenalan edustajia, jolloin ajatuksia vaihdettiin vapaasti ja luovasti. Itse koin saaneeni esimerkiksi omaan kuolemantanssiesitelmääni liittyen sellaisia näkökulmia, joita en välttämättä oman tieteenalani eli yleisen kirjallisuustieteen piirissä olisi saanut. Akateeminen ristipölytyös osoittautui hedelmälliseksi keinoksi luoda uutta tietoa. Tällaisen vapaan ja pingottamattoman ajatustenvaihdon soisi onnistuvan muissakin tieteellisissä tapahtumissa.

Myös symposiumin aihe, idealisoitu kuolema, oli toki erityisen omiaan herättämään vilkasta keskustelua kaikessa – ja yksinomaan positiivisessa – raflaavuudessaan. Näyttää siltä, että sopiva sekoitus poikkitieteellisyyttä ja kiinnostavaa teemaa yhdistettynä osallistujamäärän pienuuteen on paras resepti sille, että yhteys eri esiintyjien, esitelmien ja yleisön välillä syntyy.

Symposiumin tarkoituksena oli problematisoida idealisoidun kuoleman käsitystä ja toisaalta pohtia tällaisen kuoleman syntymisen erityispiirteitä merkityksenannon näkökulmasta. Kuten sanottua, poikkitieteellisyys näytteli symposiumissa merkittävää roolia. Pidetyt esitelmät heijastelivat perusasetelmaa monelta mielenkiintoiselta kantilta. Esitelmiä seuratessa kävi nopeasti selväksi, ettei kuolemaa ole siivottu kadoksiin länsimaisessa kulttuurissa – toisin kuin monesti esitetään. Idealisoiduissa (ja kammotuissa) muodoissaan se seikkailee mediassa, suorastaan valtoimenaan. Kuten aina ennenkin, kuoleman tavat ja kuoleman merkitys elämässä puhuttavat edelleen. Kuolema, estetisoituna ja moralisoituna, ei ole sen enempää näkymätön kuin kielletty, vaan sen moninaisista merkityksistä keskustellaan kulttuurissamme aktiivisesti.

Torstai-illan kruunasi vapaamuotoinen iltatilaisuus. Viimeistään täällä, illallisella, keynote-puhuja osoittautui sulavaksi ja lämminhenkiseksi, lempeän huumorintajuiseksi seuramieheksi. Itse sain kunnian istua vieraamme vieressä. Tämä siis sen jälkeen, kunhan olimme ensin kompastelleet joukolla Harjulla sijaitsevaan, illallistamispaikaksi valittuun Vesilinnan vesi- ja näkötorniin, joka sijaitsee Jyväskylän korkeimmalla paikalla. Illan pimeydessä, Jyväskylän valojen yllä, olikin mukava rupertella kaikenlaista kevyttä kuolemaan ja vähän elämäänkin liittyvää. Sama lämminhenkisyyden yhdistettynä hyvin hienovaraiseen ilkkurisuuteen näytti määrittävän luennoitsijoita muutenkin. Ehkäpä se on kuolemaa tutkivien akateemisten ihmisten yleinen luonteenpiirre.

Illallisen ohella hieman toisenlaisen, muttei yhtään vähempää maukkaan kattauksen tarjosi kaksipäiväisen symposiumin laaja-alainen tarjonta. Torstain ensimmäisessä sessiossa käsiteltiin niin Heideggerin filosofiaa kuoleman näkökulmasta (filosofian tohtoriopiskelija Jaakko Vuori Jyväskylän yliopistosta), varhaismodernia itsemurhaa ja sen aikalaismerkityksiä Ruotsissa ja nykyisen Suomen alueella (historian tohtori Riikka Miettinen Tampereen yliopistosta) kuin nykynuorten itsemurhaa vanhempien kokemuksellisesta näkökulmasta (tohtori Hanna Kiuru Turun sosiaalityön oppiaineesta). Iltapäivän sessiossa professori Corina Caduff Zürichin taideyliopistosta analysoi erittäin kiinnostavasti kuoleman idealisoimista ja pehmentämistä uusissa medioissa. Tukholman yliopiston etnologian laitokselta tohtori Mattias Frihammar osoitti kuinka Greta Garbon kuoleman ja kuolinpaikan ympärille on rakennettu oma moderni tai postmoderni pyhimyskulttinsa. Viimeisenä tohtori Ville Sarkamo Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitokselta analysoi australialaisia sotilasuhreja ja näiden hautaamiseen liitettyjä merkityksiä. Ja näiden jälkeen suuntasimme sitten jo edellä mainittuun illanviettoon Jyväskylän kattojen ylle.

Perjantaina aamupäivällä esiintyivät yhtä laaja-alaisella kattauksella allekirjoittanut Tampereen yliopiston kirjallisuudentutkimuksen edustajana. Puhuin kuolemantansseja ja makaaberin perinnettä käsittelevästä post doc -työstäni. Eglé Bazaraitė, tohtoriopiskelija ja arkkitehti Lissabonin teknillisestä yliopistosta, analysoi havainnollisin kuva esimerkein liettualaisten hautausmaiden pakanallisia elementtejä. Arkeologian tohtoriopiskelija Ulla Moilanen Turun

yliopistosta taas analysoi rautakautisten, väkivaltaisesti kuolleiden vainajien semantiikkaa. Vanhat vainajat tai vanhat vainajien kohtaamisen tavat saivat siis monipuolisen tarkastelun aamupäivän mittaan.

Iltapäivällä, viimeisimpinä symposiumissa (mutta ei missään tapauksessa vähäisimpinä) liikuttiinkin ehkä jo sitten sen rajoilla, mitä idealisoiduiksi kuolemiksi tutkimusaiheena perinteisesti ymmärretään. Tässä yhteydessä itse koin erityisen mielenkiintoiseksi ja ajan hermolla olevaksi tohtori, dosentti Nora Schuurmanin (Itä-Suomen yliopisto) ja tohtori Alex Franklinin (Iso-Britannian Coventryn yliopisto) esitelmän, jonka aiheena oli toivottava tai ihanteellinen eläinkuolema eläinkumppanien kuten hevosten yhteydessä. Toisin sanoen esitelmän aiheena oli eläinten saattohoito ja eutanasia. Parivaljakko ei jättänyt yleisöä kylmäksi vaan aihe herätti syvällistä keskustelua. Tämä aihe toi mielestäni symposiumiin aivan uuden tason, kurkottihan se antroposentrisen näkökulman rajoille tai ylikin.

Viimeisen session viimeisinä esiintyjinä symposiumissa toimivat tohtoriopiskelija, kirjallisuudentutkija Tiina Kukkonen Jyväskylän yliopistosta ja kulttuurihistorioitsija tohtoriopiskelija Elina Karvo Turun yliopistosta. Ensiksi mainittu analysoi Aleksis Kiven tapaa idealisoida kuolemaan liittyvä kauneus ja jälkimmäinen taas fiktiivisen Sherlock Holmesin kuolemaan liittyvää todellisen elämän surutyötä ja surun kautta jäsentynyttä fanikulttuuria. Tähän ehkä omalaatuisimpaan, ja omalaatuisella tavalla ansiokkaaseen kaksipäiväisen kokoontumisen esitelmään olikin hyvä päättää kokonaisuus.

Kuten Karvon herättämä keskustelu itse esitelmän ohella osaltaan todisti, meillä on tarve jäsentää hyvää ja pahaa kuolemaa voimakkaasti jopa fiktion kautta – jopa siinä määrin, että tunnettyö kuvitteellisen hahmon yhteydessä on hyvin elävää ja konkreettista. Kuten symposiumin keskeinen järjestäjä, tohtori Ilona Pajari (Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos) symposiumin yhteenvedossa osuvasti summasi, kuolema on meille monta asiaa, mutta ennen kaikkea se on aina jotakin, johon me ihmisinä olemme pakotettuja reagoimaan jollain rakentavalla tavalla. Olkoon sitten kyseessä vaikkapa läheisen menetys, kuollut mediahahmo, kuvitteellinen, mutta eläväksi tehty olento tai vaikkapa luotettava eläinkumppani – tai jotakin aivan muuta.

Etäännyttäminen, estetisointi, omiminen, tyylittely ja joskus myös edesmenneen jälkikäteinen kuolemattomaksi tekeminen marttyyriin tai pyhimyksen sädekehän avulla ovat kaikki kuoleman haltuun ottamisen keskeisiä keino myös meidän myöhäismodernissa tai jälkimodernissa, oletetun sekulaarissa todellisuudessamme. Muiden merkityksellistämisen omalaatuisten, kekseliäiden ja loputtomasti varioivien inhimillisten haltuunottotapojen ohella.

Idealisoiduilla kuolemilla on yleisinhimillinen tilaus.

Kirjoittaja:

Mikko Kallionsivu, FT, on yleisen kirjallisuustieteen post doc -tutkija Tampereen yliopiston Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksiköstä. Hän valmistelee paraikaa monografiaa kuolemantansseista ja makaaberin perinteestä Koneen säätöön kolmivuotisella apurahalla (2014–2016). Yhteystiedot: mikko.kallionsivu@uta.fi